

EMIR ABD EL-KADER: L'EDIFICACIÓ ESPIRITUAL COM A CONSOLIDACIÓ DE LA CONVIVÈNCIA

FRANCESC-XAVIER MARÍN I TORNÉ

Universitat Ramon Llull

*«Dieu dispense sa faveur à l'ensemble des mondes»
(Abd el-Kader, Kitâb al mawâqif, Halte 225)*

*«D  u no modifica ni millora les coses bones que
Ell concedeix a un poble si aquest poble no es
reforma i es millora a si mateix»
(Alcorà 8, 53).*

*«Chacun est la synthèse de l'expérience de
l'humanité depuis ses d  buts»
(Cheikh Bentoun  s. L'Homme intérieur    la lumière
du Coran)*

120

RESUM: *Abd el-Kader és un personatge polifacètic: mestre espiritual, il·luminador anticolonial, poeta i fundador de l'Algèria moderna. La seva vinculació mística amb Ibn Arabi va conformar una identitat que, al llarg de les peripècies de la seva vida, va deixar una profunda petjada en tots aquells que el van tractar. Ja fos a Algèria, o en el seu exili a França primer i després a S  ria, va llegar un testimoniatge immemorial de la possibilitat de conviure harmoniosament amb l'alteritat cultural.*

PARAULES CLAU: *Abd el-Kader, islam, interculturalitat.*

Emir Abdelkader: Spiritual Construction as the Consolidation of Life Together

ABSTRACT: Abdelkader is a multifaceted character: spiritual teacher, anticolonial activist, poet, and founder of modern Algeria. His mystical bond with Ibn Arabi resulted in an identity that, throughout the events of his life, left a deep mark on all those people who met him. Whether in Algeria or in his exile in France first and Syria then, he passed on an immemorial testimony of the possibility to live together harmoniously with cultural alterity.

KEYWORDS: Abdelkader, Islam, interculturalism

Abd el-Kader: una vida de recerca de la perfecció 1

Abd el-Kader Ibn Muhyi-d-Din al Hassani al-Jazairi va néixer el 1808 a Guetna, a la plana algeriana de Ghriss². Del seu pare, membre de la confraria sufí Qadiriya, en va rebre una educació religiosa. El 1825-1827 pelegrina a la Meca en companyia del seu pare; travessaran Tunísia, Egipte, Síria, l'Iraq i Aràbia i es relacionaran amb diversos savis del món islàmic. A Damasc visitarà la tomba del xeic Ibn Arabi, el pensament del qual l'influirà al llarg de tota la seva vida en la recerca de l'estatus d'home perfecte (*al-insan al-kamil*)³.

El 14 de juny de 1830 l'exèrcit francès dirigit pel general Bourmont envaeix Algèria⁴. El Hussein Dey d'Alger signarà un acord acceptant la presència militar francesa. Mentrestant, entre el juny i l'agost del mateix any, hi ha la revolució a París que comportarà l'abdicació de Carles X i el nomenament de Lluís Felip com a rei de França.

¹ A l'origen d'aquest text hi ha la conferència que vaig impartir a la XIII Multaqa (València, 1-4 de juny de 2017) organitzada per la confraria sufí alawiyya. Agraeixo al seu cap espiritual, el xeic Khaled Bentounès, el seu constant mestratge.

² AMMI, K. M. (2004). *Abdelkader*. Paris: Éditions Presses de la Renaissance; AOULI, S., REDJALA, R., ZOUMMEROFF, Ph. (2004). *Abd el-Kader*. Paris: Fayard; AZAN, P. (1925). *L'émir Abd el Kader (1808-1883). Du fanatisme musulman au patriotisme français*. Paris: Hachette; BELKHODJA, A. (2007). *L'émir Abdelkader, ni Sultan ni Imam*. Alger: Alpha; BELLEMARE, A. (2003). *Abd el-Kader: sa vie politique et militaire*. St Denis: Bouchène; BOUYERDENE, A., GÉOFFROY, E., SIMON-KHEDIS, S. G. (dir.) (2012). *Abd el-Kader, un spirituel dans la Modernité*. Paris: Publications de l'Institut Français du Proche-Orient; BOUYERDENE, A. (2008). *Abdelkader par ses contemporains*. Paris: Ibis Press; BOUYERDENE, A. (2008). *Abd el-Kader, l'harmonie des contraires*. Paris: Seuil; CENTRE HISTORIQUE DES ARCHIVES NATIONALES (2003). *Un héros des deux rives: Abdelkader, l'homme et sa légende*. Paris: Musée de la France; CHURCHILL, Ch-H. (1990). *La vie d'Abd el-Kader*. Alger: Enag; ÉTIENNE, B. (2003). *Abdelkader pluriel*. Paris: Hachette; ÉTIENNE, B., POUILLON, F. (2003). *Abd el-Kader le magnanime*. Paris: Gallimard; ÉTIENNE, B. (1994). *Abdelkader, isthmes des isthmes*. Paris: Hachette; KISER, J. (2008). *Commander of the Faithful. The Life and Times of Emir Abd el-Kader*. New York: Monkfish Book; MAHMOUD-MAKKI, L. (2012). «Abd al-Qâdir al-Yazâ'iri, líder de la resistència argelina, poeta y místico». *Revista del Área de Estudios Árabes e Islámicos*, 19, 309-344; SAHLI, M-Ch. (2007). *L'émir Abdelkader, Chevalier de la foi*. Alger: ANEP; SAHLI, M. Ch. (2007). *L'émir Abdelkader, mythes français et réalités algériennes*. Alger: El Casbah.

³ LAGARDE, M. (2011). «Abd al-Qâdir al-Jazâ'iri et sa visions akbarienne du monde», *Studia Islamica*, 2, p. 203-222; ISITAN, I. (2015). «Le développement psycho-spirituel selon l'emir Abdelkader al-Jazairi». *International Journal of Social Science*, 36, p. 47-62.

⁴ DARRIULAT, Ph. (1995). «La gauche républicaine et la conquête de l'Algérie: de la prise d'Alger à la reddition d'Abd el-Kader (1830-1847)». *Revue Française d'Histoire d'Outre-mer*, tome 82, n. 307, 129-147; DAYAN ROSENMAN, A., VALENSI, L. (dir.) (2004). *La guerre d'Algérie dans la mémoire et l'imaginaire*. Paris: Bouchène; EMERIT, M. (2002). *L'Algérie à l'époque d'Abdelkader*. Paris: Éditions Bouchée; FRÉMEAUX, J. (2016). *La conquête de l'Algérie. La dernière campagne d'Abd el-Kader*. Paris: CNRS; MARÇOT, J. L. (2012). *Comment est née l'Algérie française? 1830-1850. La belle utopie*. Paris: La Différence.

El 1832 Mohiédine declara la revolta contra els francesos i els caps de les tribus Hachem, Beni Amer i Gharaba nomenen emir Abd el-Kader per tal de dirigir la resistència contra l'ocupació estrangera. L'anomenada del nou emir s'estén ràpidament a causa del seu domini de la tàctica militar⁵ i el talent polític, que farà que les autoritats franceses signin diversos tractats de pau. El 1835 Abd el-Kader instal·la la seva capital a Tagdempt i estableix contactes diplomàtics amb la Gran Bretanya, els Estats Units i Espanya⁶. Al llarg de 17 anys Abd el-Kader organitzarà una administració paral·lela a la francesa⁷, i sempre donarà prova de respecte envers els presoners a partir del reglament que ell mateix redacta i que ha estat considerat la inspiració de la Convenció de Ginebra⁸. Tot això ho fa convençut de la urgència de bastir ponts entre Orient i Occident, l'islam i el cristianisme. D'aquesta manera, els seus compatriotes es fan de l'emir la imatge del lluitador anticolonial, mentre que els francesos li reconeixen el seu humanisme fonamentat en la seva ampla cultura i el seu misticisme⁹.

El nomenament del general Bugeaud com a governador d'Algèria el 1841 comportarà l'inici d'una forta represa de l'hostilitat per part de l'exèrcit francès. Les tropes d'Abd el-Kader perden terreny i obliguen l'emir a replegar-se al Marroc el 1843. El 10 de setembre de 1848 França imposa al Marroc l'obligació de deixar de donar suport a Abd el-Kader. La convenció de Lalla Maghnia de 1845 estableix unes noves fronteres entre el Marroc i Algèria.

⁵ EMIR ABD EL-KADER; DAUMAS, E. (2008). *Dialogues sur l'hippologie arabe. Les chevaux du Sahara et les mœurs du désert*. Arles: Actes Sud, 2008.

⁶ DE EPALZA, M. (1983). *Nota sobre la correspondencia inédita del emir Abdelkader de Argelia con España en vísperas de su rendición (1847)*. Alacant: Anales de la Universidad de Alicante, I, p. 231-239.

⁷ AGERON, Ch-R. (1970). *Abd el-Kader, souverain d'un royaume arabe d'Orient. Genèse de l'Algérie algérienne*. Paris: Bouchène; BERBRUGGER, A. (1999). *Voyage au camp d'Abd-el-Kader, Algérie 1830-1962*. Paris: Maisonneuve et Larose; BOUCHENAKI, M. (1976). *La monnaie de l'Émir Abd el-Kader*. Alger: Publications de la Bibliothèque Nationale.

⁸ ÉMIR ABDELKADER. (1968). *Règlements donnés à ses troupes régulières*. Alger: Éditions SNED; YACONO, X. (1973). «Les prisonniers de la smala d'Abd el-Kader». *Revue de l'Occident Musulman et de la Méditerranée*, n. 15-16, p. 415-434; ALBY, E. (1837). *Les prisonniers d'Abd-El-Kader: cinq mois de captivité chez les Arabes*. Paris: Desessart et Cie Éditeurs; LATAILLADE, L. (1984). *Abd el-Kader: adversaire et ami de la France*. Paris: Pygmalion.

⁹ BERNASCONI, D. (1971). «Mythologie d'Abd el-Kader dans l'iconographie française au XIXe siècle». *Gazette des Beaux-Arts*, LXXVII, p. 51-62; BOUYERDÈNE, A. (2008). *Abd el-Kader par ses contemporains: fragments d'un portrait*. Paris: Ibis Press; DINESEN, A. V. (2001). *Abdelkader et les relations entre les Français et les Arabes en Afrique du Nord*. Alger: ANEP.

El 23 de desembre de 1847 l'emir es lliura al general Lamoricière. Se signa un acord segons el qual, a canvi de la seva rendició, Abd el-Kader podrà exiliar-se a Sant Joan d'Acre o a Alexandria. Els acord seran ratificats pel duc d'Aumale, nou governador d'Algèria. El dia de Nadal, l'emir, la seva família i un centenar de seguidor s'embarquen creient que marxen a Orient. Arribats al port de Toulon, són detinguts al fort Lamalgue. Al febrer de 1848 una insurrecció a París comportarà l'abdicació del rei Lluís Felip i la proclamació de la República sota el control de Lluís Napoleó Bonaparte¹⁰. El 23 d'abril, l'emir i els seus acompanyats són traslladats com a presoners a Pau i, el 28 de novembre, seran transferits al castell d'Amboise¹¹. Mentrestant Algèria és incorporada a França a través dels departaments d'Alger, Constantina i Oran.

Abd el-Kader es lamentarà del fet que, a causa d'haver confiat en la paraula dels francesos, ell i la seva família es vegin empresonats a França. Antics presoners a l'Algèria colonial, intel·lectuals francesos i autoritats eclesiàstiques denunciaran les condicions de l'empresonament i exigiran l'alliberament de l'emir. El 2 de desembre de 1851, Lluís Napoleó provoca un cop d'estat. El 16 d'octubre de 1852, Lluís Napoleó notificarà en persona a l'emir el seu alliberament.

Un cop lliure, l'emir marxa el 21 de desembre cap a Constantinoble, on és rebut pel soldà Abd el-Mejid. El 17 de gener de 1853 s'instal·la a Bursa, on viurà fins que la ciutat sigui destruïda per un terratrèmol entre febrer-març de 1855. El 8 de setembre, l'emir visita l'Exposició Universal de París; allà es troba amb l'emperador Napoleó III, que l'autoritza a instal·lar-se a Damasc. El 6 de desembre es fa efectiu el trasllat a la capital de Síria¹². Allà Abd el-Kader es consagra a l'estudi i l'ensenyament de l'Alcorà, a les reunions per comentar les obres d'Ibn Arabi, a la pregària i als actes de caritat. La seva reputació com a persona pietosa i justa es generalitza i comença l'interès pels seus escrits¹³.

El 1857 pelegrina a Terra Santa i visita Jerusalem, Betlem i Hebron. El juliol de 1860, una revolta entre musulmans i drusos va posar en perill la vida de la comunitat cristiana de Damasc. Els barris cristians

¹⁰ BESSAIH, B. (2002). *De Louis Philippe à Napoléon III, L'émir Abdelkader vaincu, mais triomphant*. Alger: ANEP.

¹¹ DUPUCH, A-A. (2004). *Abdelkader au château d'Amboise*. Paris: Ibis Press.

¹² TEMINI, A. (1979). «L'Émir Abdelkader à Damas (1855-1860)», *Revue d'Histoire Maghrébine*, 15-16, p. 107-115.

¹³ ÉMIR ABDELKADER (1977). *Lettre aux Français*. Paris: Phébus.

van ser atacats i els consolsats occidentals van ser ocupats aprofitant que la guarnició turca estava reclosa a les casernes. L'emir va exigir la intervenció del muftí per tal d'aturar la violència, però, vista la inhibició de les autoritats, ell mateix es va enfrontar als seus correligionaris en nom de la germanor humana propugnada per l'islam. Durant quatre dies va recórrer la ciutat per endur-se els cristians a casa seva i tenir-los sota la seva protecció. Van ser un total de 12.500 persones les salvades, a més dels cònsols de França, Rússia, Grècia i els Estats Units. Aquesta decidida intervenció per salvar els cristians sirians va consolidar la imatge pública que molts europeus tenien de l'emir. Ja no era vist com el líder fanàtic de la revolta contra la colonització francesa, sinó com una figura crística admirada pels seus valors universals. Els elogis no paraven de ploure: home afable, obert i animós, persona de paraula, amb grans dots per a la diplomàcia i amb una gran força moral, dotat d'una extraordinària intel·ligència i gran capacitat organitzativa. Els visitants il·lustres feien cap a Damasc per mostrar a l'emir la seva gratitud¹⁴. El 7 d'agost de 1860, el govern francès li concedeix la Legió d'Honor.

El 1863, Abd el-Kader emprèn un pelegrinatge a la Meca i durant un any i mig rep l'ensenyament del xeic Muhàmmad al-Fassi al-Shadhili. És en aquest moment que la lògia maçònica Henri IV de París envia una carta de reconeixement a Abd el-Kader i li proposa fer-se membre de la seva associació. La iniciació maçònica de l'emir va tenir lloc el 18 de juny de 1864. Malgrat els debats sobre aquesta qüestió, tot sembla indicar que Abd el-Kader es distanciarà del Gran Orient de França quan la Constitució d'Anderson sigui esmenada el 1877.

Els darrers anys de la seva vida, Abd el-Kader els dedicarà bàsicament a l'estudi de l'obra d'Ibn Arabi. El 1865 viatja a Anglaterra, Constantinoble i París. El 1867, l'emperador Napoleó III el convida a l'Exposició Universal de París. El 1869, l'emir és convidat a la inauguració del canal de Suez ja que ell mateix hi havia contribuït econòmicament i, a més, n'havia tramitat l'autorització de les auto-

¹⁴ «L'émir Abd el-Kader est vraiment un homme supérieur; il est très intelligent, d'un esprit juste, vif et brillant; il a une grande aménité de caractère, quelque chose de digne et de bienveillant qui charme. [...]. C'est en tout point un homme remarquable; il aime le progrès, il voudrait voir la civilisation s'introduire parmi les siens. [...] On prétend et l'on croit à tort l'Arabe non susceptible d'être galant, voir même poli pour la femme. Je déclare que l'émir a été pour moi d'une politesse exquise et d'une galanterie toute chevaleresque. [...] Pour tout ce qui est musulman, Abd el-Kader a un prestige immense, il a sur eux une influence extraordinaire; [...] C'était partout une marche triomphale qu'il faisait; partout il était acclamé, entouré». AUDOUARD, O. (1865). *Les mystères de l'Égypte dévoilés*. Paris: Dentu, p. 31.

ritats religioses presentant l'istme com un signe de Déu que havia de contribuir a la trobada entre l'islam i el cristianisme.

Abd el-Kader mor la nit del 25-26 de març de 1883. Serà inhumat al costat de la tomba del seu mestre Ibn Arabi. El 1966, el seu cos va ser repatriat a Algèria¹⁵.

La francmaçoneria francesa i la iniciació de l'emir Abd el-Kader

La vida sencera d'Abd el-Kader ha estat estudiada abastament: la seva resistència contra la colonització francesa, l'exili a França i l'estada a Damasc. S'han analitzat amb detall aspectes com la seva dimensió espiritual en l'estol de la mística d'Ibn Arabi, les seves poesies i escrits, el seu domini de l'estratègia militar o la seva sensibilitat interreligiosa. Força menys estudiat, tanmateix, és el seu ingrés a la maçoneria. No hi ha consens sobre les motivacions que el van dur a fer aquest pas, ni sobre els interessos que tenia la francmaçoneria d'incorporar en el seu si un personatge singular com l'emir. Tampoc no hi ha acord sobre les causes de l'allunyament d'Abd el-Kader respecte de la maçoneria. No són pocs, tampoc, els qui defensen que en realitat l'emir no va ingressar mai en el Gran Orient de França perquè hi hauria una manifesta incompatibilitat entre ser maçó i professar l'islam. No entrem aquí en aquest debat, però ens hi entretenim perquè les cartes de l'emir en resposta a les qüestions que li planteja la lògia Henri IV serien un bon exemple de l'intent d'Abd el-Kader d'explicar el seu posicionament a un auditori no islàmic¹⁶.

Els estudiosos de la francmaçoneria coincideixen a destacar la importància de l'evolució ideològica del Gran Orient de França en el període comprès entre 1865-1877. En efecte, sembla que van ser uns anys prou convulsos sobre la postura de la maçoneria envers la religió a causa d'una deriva vers el laïcisme i, fins i tot, l'anticlericalisme. La controvèrsia interna de la francmaçoneria es va cloure amb la modificació, el 1877, de les Constitucions d'Anderson, bo i eliminant les referències a la dimensió religiosa dels seus associats. En efecte, un fort corrent havia defensat des dels inicis la maçoneria com la culminació de la religió natural basada en la creença en un Gran Arquitecte i en l'ànima humana. Així havia quedat reflectit en

¹⁵ <http://www.okbob.net/article-1966-rapatriement-de-la-depouille-de-l-emir-abdelkader-121033344.html>

¹⁶ LAGARDE, M. (2003). *L'émir Abdelkader et les non-musulmans*. Lyon: PROFAC.

l'article 1r de les Constitucions d'Anderson: «*La franc-maçonnerie est un ordre initiatique traditionnel et universel, fondé sur la fraternité. Elle constitue une alliance d'hommes libres et de bonnes mœurs, de toutes races, de toutes nationalités et de toutes croyances... Elle a pour but le perfectionnement de l'humanité; à cet effet, les francs-maçons travaillent à l'amélioration constante de la condition humaine, tant sur le plan moral et sur le plan spirituel et intellectuel que sur le plan du bien-être matériel*»¹⁷.

Enfront d'aquest corrent (anomenat tradicionalista) havia sorgit, al llarg del segle XIX, un moviment que propugnava la possibilitat de ser alhora maçó i ateu, és a dir, la llibertat de consciència¹⁸. La Convenció de Lausana de 1875 va establir que, tractant-se d'una associació que acollia gent de diferents creences, en les reunions quedava prohibida la discussió religiosa a fi de preservar la tolerància entre els seus membres¹⁹. Entre juliol de 1876 i setembre de 1877, diverses assemblees van debatre sobre aquesta problemàtica, essent plenament conscients que la supressió de la referència a Déu podia allunyar de les lògies alguns dels seus membres i desanimar no pocs candidats a incorporar-s'hi. Les lògies presents en països amb població islàmica van ser especialment militants en aquest sentit²⁰.

126

El 10 de setembre es va proposar una modificació de l'article 1r de les Constitucions per tal d'explicitar que «*La franc-maçonnerie, institution essentiellement philanthropique, philosophique et progressive, a pour objet la recherche de la vérité, l'étude de la morale universelle, des sciences et des arts, et l'exercice de la bienfaisance. Elle a pour principes la liberté absolue de conscience et la solidarité humaine. Elle a pour devise: Liberté, Égalité, Fraternité*»²¹. Finalment, a l'assemblea del 13 de setembre de 1877, es va defensar formalment la supressió de tota referència al Gran Arquitecte de l'Univers.

En aquest context de debat intern té lloc la declaració pública d'admiració de diverses lògies per la reacció de l'emir Abd el-Kader salvant els cristians de morir a les revoltes de Damasc²². Per motius

¹⁷ BAYARD, J. P. (2006). *Credo maçonnique*. Paris: Dangles, p. 12.

¹⁸ COMBES, A. (1999). *Histoire de la franc-maçonnerie au XIXe siècle*. Monaco: Édition du Rocher, p. 61.

¹⁹ BAYARD, J. P. Op. cit., p. 14-15.

²⁰ COMBES, A. Op. cit., p. 139.

²¹ COMBES, A. Op. cit., p. 142.

²² YACONO, X. (1969). *Un siècle de franc-maçonnerie (1785-1884)*. Paris: Maisonneuve et Larose, p. 14.

encara no aclarits, Abd el-Kader només va contestar la carta que li va enviar la lògia Henri IV de París. Sembla que l'emir, que havia conegut alguns maçons com els generals Bugeaud i Desmichels, hauria demanat el parer al seu amic Shahin Makarios, membre de la lògia Palestina de Beirut. El cas és que les cartes que la lògia Henri IV li adrecen donen per entès que Abd el-Kader actua mogut per un esperit de tolerància que casa bé amb els principis de la Revolució Francesa.

No se sap per què l'emir no va assistir a la cerimònia que, aprofitant el seu viatge a París el 26 d'agost de 1865, el Gran Orient va organitzar per reafirmar el seu ingrés a la maçoneria. Sembla que la seva absència va provocar tota mena de comentaris negatius i, fins i tot, racistes. L'estupor va créixer quan es va saber que l'emir s'havia desplaçat a Amboise (ciutat on havia passat gran part del seu exili francès) on l'ajuntament li va oferir un banquet i es va reunir amb maçons de Tours, Nantes i Blois. Retornat a París, l'emir explicita la seva disposició a presentar-se el 30 del mateix mes. Arribada la data, Abd el-Kader es reuneix amb representants de les lògies Osiris i Sec-tateurs de Ménès. En el discurs que els adreça fa notar les dificultats de la implantació de la maçoneria en el món islàmic perquè hi ha una evident contradicció entre proclamar la llibertat i igualtat de tots els éssers humans i donar suport al règim colonial. En la mateixa direcció, l'emir destaca el desinterès dels musulmans per una maçoneria que perceben com a defensora de l'ateisme. El fet és que, un cop de nou a Damasc, els vincles entre Abd el-Kader i les lògies franceses són pràcticament inexistents²³.

El procés que va culminar amb la iniciació de l'emir pot ser resseguit amb prou precisió perquè la lògia Henri IV de París va publicar un llibret que detalla els passos donats²⁴. El text comença amb un avís preliminar que descriu el context que va desencadenar el procés de consulta de l'emir Abd el-Kader sobre el seu possible interès a formar part de la maçoneria. La resposta de l'emir no es va fer esperar gaire i incloïa una petició formal d'iniciació. La lògia Henri IV, considerant l'abast que aquesta iniciació podia tenir per al futur de la maçoneria a l'Orient, va acollir aquesta demanda amb promptitud

²³ ÉTIENNE, B. (2003). *Abdelkader pluriel*. Op. cit., p. 370.

²⁴ LOGE HENRY IV (1865). *Tenue solennelle du 1er septembre 1864. Initiation de l'Émir Abd-el-Kader*. Paris: Typographie d'Alexandre Lebon, imprimeur du Gran Orient de France. Vegeu també BENAÏSSA, H. (2002). *L'émir Abd el-Kader et la franc-maçonnerie*. Alger: Éditions El Maarif; ÉTIENNE, B. (2008). *Abd el-Kader et la franc-maçonnerie*. Paris: Éditions Dervy.

i es va ocupar immediatament de buscar els mitjans per dur-la a bon terme. Una segona carta va ser enviada a l'emir per plantejar-li les condicions de la iniciació i un qüestionari. Un cop rebuda la resposta de l'emir, i essent considerada satisfactòria, es va consultar el Gran Orient de França sobre la manera de procedir en aquesta iniciació atès que l'interessat no seria present a la cerimònia. Diversos actors van intercedir favorablement, però uns conflictes interns de l'orde van provocar un retard en la presa de decisió. Els possibles obstacles administratius es van solucionar demanant a la lògia Pyramides d'Égypte, amb seu a Alexandria, que acceptés iniciar l'emir Abd el-Kader en nom de la lògia Henri IV. A finals de juny de 1864, la lògia Pyramides d'Égypte va notificar que havia concedit a l'emir el 1r, 2n i 3r grau de la iniciació maçònica i, al seu torn, la lògia Henri IV ho va comunicar al Gran Mestre, juntament amb una petició per fer pública la incorporació de l'emir a la Societat. El 13 de juliol, el Gran Mestre adjunt envia una nota felicitant les lògies Henri IV i Pyramides d'Égypte per la iniciació de l'emir. L'1 de setembre de 1864 va tenir lloc l'acte pel qual l'emir Abd el-Kader passava a ser proclamat oficialment membre actiu de la lògia Henri IV.

128

La cerimònia va començar amb la lectura de la primera carta adreçada a l'emir el 16 de novembre de 1860, on s'explicita la concordança entre les actituds d'Abd el-Kader i els principis defensats per la maçoneria: amor a la humanitat, pràctica de la tolerància i fraternitat universal²⁵. A continuació es va llegir la resposta de l'emir, que confirma la seva decisió de rebre la iniciació i complir els preceptes que se li imposin²⁶.

Tot seguit es va llegir la segona carta que la lògia adreça a l'emir. El document comença recordant els articles principals del credo maçònic: la creença en Déu i la immortalitat de l'ànima, l'estímul a practicar totes les virtuts, la defensa de la llibertat, la igualtat i la fraternitat, així com l'obligació del treball. A continuació se li proposen a Abd el-Kader tres qüestions, amb la petició que les contesti per escrit: què pensa sobre la immortalitat de l'ànima, sobre la igualtat de les races als ulls de Déu, i quin parer té sobre la tolerància i la fraternitat²⁷.

A continuació es va llegir la resposta de l'emir a les tres qüestions que li havien estat plantejades, per bé que Abd el-Kader les desglos-

²⁵ LOGE HENRI IV. Op.cit., p.9-10.

²⁶ LOGE HENRI IV. Op. cit., p.11-12.

²⁷ LOGE HENRI IV. Op.cit., p.13-18.

sa en cinc grans apartats. En la resposta a la pregunta sobre la igualtat de tots els éssers humans davant Déu diu el següent: *«Pel que fa a l'essència, a l'estat que fa que els homes pertanyin a l'espècie humana, ja hem dit que són iguals i que el seu ésser és un, per bé que l'embolcall d'aquest ésser, les seves formes i els seus noms siguin múltiples.(...). Però, pel que fa a la igualtat dels homes davant de Déu en relació amb la satisfacció o insatisfacció que pugui tenir d'ells, aquesta igualtat no existeix. I és que la raó i la llei divina decideixen que el traïdor i el mentider no són iguals al fidel i al sincer, qui té vicis a qui té virtuts, qui roba els béns als febles, els pobres, els orfes i mata la seva ànima a aquell que els proporciona béns i els fa viure. No, les ànimes no seran iguals en remuneració davant de Déu (...). Tanmateix, a causa de la seva noblesa original, les ànimes seran visitades per la misericòrdia de Déu quan la còlera divina es calmarà en comptes de castigar. Les ànimes pateixen per la seva entrada al foc, però serà com amb les malalties i els dolors que han patit a la terra i que ja han acabat. Aquests mals no han deixat rastre en la seva noblesa ja que elles provenen del món més noble. Déu actuarà amb elles com exigeix la seva noblesa: així com el seu origen les reuneix, la misericòrdia divina les reunirà. Les ànimes arribaran totes al bé i a la felicitat»²⁸.*

I a la pregunta sobre com entén la realització de la tolerància i la fraternitat respon: *«Sabem que Déu no ha creat els homes en va, sense finalitat, ja que és savi, no fa res sense utilitat. No els ha creats només per menjar, beure, fruit o habitar la casa d'aquest món; si els hagués creat només per a això, no els faria abandonar el món, sinó romandre-hi per sempre. Sens dubte els ha creat per a una altra cosa de la qual Ell mateix n'és objecte, ja que és vers Ell que han de tendir els mèrits i els esforços humans.*

La intenció de Déu en la creació ha estat que les seves creatures el coneguin pels seus atributs i les seves obres. Quan els homes coneixen Déu pels seus atributs i les seves perfeccions, cal que es prosternin, s'humiliïn davant d'Ell; la prosternació és l'adoració. L'adoració es fa amb el cor, amb la ciència, amb el cos i amb l'ús de les riqueses, és a dir, l'almoïna.

Totes les creatures adoren Déu i volen acostar-s'hi; però, entre els homes, uns es condueixen bé i assoleixen l'objectiu i altres s'equivoquen perdent-se. I és que Déu té atributs contraris: és benefactor i gasiu; humilia i exalta; dona i refusa; desorienta i condueix pel camí recte. No hi ha cap atribut diví que no deixi rastre al món. Així, uns es desorienten i perden el bé; altres segueixen el bon camí i assoleixen el bé. Al món hi ha gent noble i vil, rics i pobres, benefactors i egoistes.(...).

²⁸ LOGE HENRI IV. Op. cit., p. 22-23.

Passa el mateix amb els qui han estat instruïts pels llibres sants, com els jueus, els cristians i els musulmans. Abans de la davallada de les lleis divines i de la missió dels profetes, els cors no havien rebut el bé, les ànimes no l'estimaven, els esperits no se'n delien; però després d'aquesta missió, Déu, per mediació dels profetes, ha ordenat practicar el bé. Abans de la missió dels profetes i de la davallada de les lleis divines, els cors no havien rebutjat el mal, les ànimes no el detestaven i els esperits no el patien. Però després de la missió dels profetes, Déu, per la seva mediació, ha prohibit servir el mal.

La perfecció humana consisteix a conèixer la veritat mateixa, a conèixer el bé practicant-lo (...). Entenc per accions bones i virtuoses aquelles que emplacen l'home en dos estats, un dels quals l'obliga a fruir dels plaers corporals i, l'altre, a desitjar el món espiritual: no hi ha felicitat per a l'home que no provingui d'aquests dos estats (...).

Pel que fa a la tolerància, per practicar-la no cal combatre els partidaris d'una religió i forçar-los a abandonar-la per l'espasa, per la força. Totes les lleis divines estan d'acord en aquest punt. Els ignorants, entre els musulmans i els altres, pensen que els musulmans combaten els cristians o creients d'una altra religió només per forçar-los a renunciar al seu culte i entrar en la religió de l'islam. Això és un error; la religió de l'islam no força ningú a abandonar la seva religió. Però qui coneix la veritat en la creença i el bé en les accions, quan veu algú equivocar-se i sortir del camí dret, té el deure de conduir-lo amb suavitat i mostrar-li el camí de la veritat per raonaments i indicacions que els altres entenguin. Aquests mitjans són d'aquells que aporten utilitat als nostres germans i els protegeixen del mal. És un dels deures més importants»²⁹.

Tot seguit es va llegir l'acta d'iniciació de l'emir Abd el-Kader al grau d'aprenent per la lògia Pyramides d'Égypte, Orient d'Alexandria, en nom de la lògia Henri IV, el dia 18 de juny de 1864. L'acta anuncia que els membres de la lògia es van reunir al migdia en un lloc a resguard dels profans on regnava el silenci, la pau, la unió i la igualtat. Es van llegir les respostes proporcionades per l'emir, traduïdes al francès, que van provocar una profunda admiració entre els assistents. «*Els pensaments filosòfics desenvolupats amb impuls poètic d'aquest esperit oriental provenen d'un lliure pensador elevat a les idees de la més perfecta civilització. Deixen veure la gran ànima que no ha volgut més mestre que la naturalesa i Déu*»³⁰. El text destaca la lògica de les res-

²⁹ LOGE HENRI IV. Op. cit., p. 23-26.

³⁰ LOGE HENRI IV. Op. cit., p. 28.

postes de l'emir que prové de la seva fe i del seu sentit de fraternitat. Es notifica que l'emir ha rebut també la iniciació al 2n i 3r grau.

A continuació hi ha les paraules del representant de la lògia Henri IV³¹. La intervenció del portaveu de la lògia Pyramides d'Égypte és especialment significativa perquè descriu, de forma molt dramàtica, l'actitud d'Abd el-Kader a Damasc salvant els cristians. Un cop el delegat ha fet l'elogi de la igualtat i la tolerància afegeix el següent:

«Encara tenim presents aquelles escenes de dol i carnatge, en què un poble en deliri, arrossegat pel fanatisme i la traïció, va massacrar pel ferro i el foc tota una població desarmada. Retenim encara en els nostres cors aquell discurs que l'emir va fer davant del representant de França: 'Mentre jo visqui, mentre visqui un de sol dels magribins, no es tocarà ningú. Però el perill creix i jo he d'augmentar els mitjans de defensa. Si t'entossudeixes a romandre aquí, m'obligues a dividir les meves forces; si acceptes ser el meu convidat, jo em puc dedicar a socórrer als cristians els soldats que dedicaria a protegir-te. Tu mateix m'ho has dit: on és la bandera de França, allà hi ha França. Doncs, bé, emporta't la bandera de França amb tu, planta-la a casa meva, i que casa d'Abd el-Kader esdevingui França'. En efecte, el pavelló tricolor dominava aviat la santa casa que va esdevenir el refugi dels cristians, i no conec sota el cel una cúpula on pogués onejar amb més d'orgull.

131

Però no acaba aquí la tasca que aquest home de Déu es va imposar. Els exèrcits de la civilització eren absents i ell, descendent del Profeta, es va encarregar de substituir-los. Va gosar, amb un grup de fidels, plantar cara a la violència. Al capdavant de tres-cents homes, seguit pels seus dos fills, s'endinsà als barris i reprimí la mortaldat, suplicant als musulmans d'unir-se a ell i convidant els cristians a refugiar-se entre els seus: 'Cristians, desventurats, veniu amb mi. Soc Abd el-Kader, fill de Muhi-Eddin, el Magribí, confieu en mi i jo us protegiré'.

Al so d'aquesta paraula d'esperança, alguns rostres trasbalsats pel terror van aparèixer rere les finestretes de les cases cristianes, un immens crit de joia va ressonar a la casa desolada i cadascú es precipitava cap a l'ajuda inesperada que Déu els enviava.

Entre els 12.500 cristians que va salvar de la mort es trobaven els lazaristes, les germanes de la caritat i els seus 400 estudiants. Devia ser un gran i bonic espectacle veure el pas pels carrers ensangonats d'aquest descendent del Profeta, caminant envoltat de capellans, religiosos i infants que acabava d'arrencar de la mort; d'aquells soldats, antics combatents de la guerra santa, conduint ara amb una mà els pobres orfes a qui pro-

³¹ LOGE HENRI IV. Op. cit., p. 29-30.

tegien i, amb l'altra mà, fent retrocedir a cops de culata de fusell els assassins que s'esforçaven per arrancar-los el dipòsit sagrat confiat a la seva fidelitat.

Però la multitud no va tardar a venir a reclamar amb insolència els cristians refugiats a ca l'emir. Ell va fer front amb tranquil·litat a les seves injúries, va sortir sense armes per calmar la multitud, i els annals de la civilització inscriuran amb lletres d'or les seves nobles paraules que resumeixen la doctrina maçònica pel que fa a la religió.

Els va dir: 'Germans, la vostra conducta és impia. Som en un dia de pols per tenir el dret a matar homes? Fins a quin grau d'indignitat heu caigut perquè veig musulmans coberts amb la sang de dones i infants. Déu va dir: Qui mati un home sense que hagi comès cap crim o desordre al país serà vist com l'assassí de tota la humanitat'. I va afegir: 'No hi ha coacció en religió; el camí vertader es distingeix de la mentida. Atureu-vos ara que hi sou a temps. Si no m'escolteu és un senyal que Déu us ha retirat la raó; només sou animals emocionats per la vista de l'herba i de l'aigua'.

'Els cristians, els cristians', cridava la multitud excitada com abans el poble romà a les arenes. 'Lliura'ns els cristians, infidel, o t'inclourem en la mateixa proscripció i et reunirem amb els teus nous germans'.

Abd el-Kader, amb els ulls espurnejants, va dir: 'Mentre un sol dels meus valents soldats que m'envolten estigui dempeus no tindreu els cristians, ja que són els meus convidats. Assassins de dones i infants! Proveu d'endur-vos de casa meva aquests cristians a qui he donat asil i us prometo que veureu un dia terrible perquè aprendreu com els soldats d'Abd el-Kader saben fer parlar la pols'. Després es va adreçar al seu fidel Hara-Mohammed: 'Hara, el meu cavall, les meves armes. I vosaltres, maghrebins, que els vostres cors se n'alegrin perquè, prenc a Déu de testimoni, anem a combatre per una causa tan santa com aquella que havíem combatut junts abans'.

Aquest crit de guerra va ser la fi de la lluita. Quedarà gravat en la memòria del món civilitzat, i ens causa una justa emoció perquè mostra el poder dels sentiments maçònics que dominen l'ànima del nostre il·lustre Germà. Sí, és ja un gloriós maçó aquell qui, sense distinció de raça ni religió, anomenava a tothom germà i estava disposat a vessar la seva sang per ell»³².

A continuació va tornar a prendre la paraula el representant de la lògia Henri IV explicitant les expectatives de la maçoneria al món àrab³³. L'acte es va cloure amb la lectura d'una carta de l'emir redactada a Damasc el 10 d'agost de 1864 agraïnt la iniciació:

³² LOGE HENRI IV. Op. cit., p. 30-36.

³³ LOGE HENRI IV. Op. cit., p. 37-40.

«Als l'Il·lustres i Venerables President i Oficials de la lògia Henri IV: Que Déu totpoderós us beneeixi i dugui a terme els vostres desigs. Espero que rebeu aquesta carta plena de desig i expressions cordials.

Començo per desitjar-vos salut i benestar constants. M'ha arribat la vostra carta i me n'he alegrat com hom s'alegra de les felicitacions adreçades per gent eminent. He sabut que les bases de la vostra noble societat són el desig d'ésser útil als servidors de Déu, allunyar d'ells tot allò que els pugui perjudicar, i conduir-los segons les regles de la igualtat dels homes i la fraternitat, i aquesta és la voluntat de Déu que demana a tots els seus servidors i així ho ha expressat per boca dels seus profetes. La felicitat és amb qui coneix aquesta màxima sublim i es condueix segons els seus preceptes. Pel que fa a mi, aquest és el parer de la meua ànima i m'ajustaré sempre a aquestes idees. Els vostres principis són per a mi llum i línia de conducta, i amb el vostre ajut arribaré a la finalitat que em vaig proposar quan em vaig incorporar a la vostra societat estimada.

Demano la protecció a Déu, i la demano ardentment i amb tot el meu cor.

Us saludo.

Abd el-Kader, fill de Muhi-Eddin»³⁴.

Abd el-Kader, un testimoniatge de concòrdia

En Abd el-Kader trobem de forma paradigmàtica el procés espiritual d'un ésser humà que busca amb anhel la vivència personal perquè no es conforma amb una experiència de segona mà. Així, en la *Halte 1* del *Kitâb al mawâqif* afirma:

«J'ai reçu ce noble verset secrètement et spirituellement. En effet, toutes les fois que Dieu veut me communiquer un ordre ou une interdiction, m'annoncer une bonne nouvelle ou me mettre en garde, m'apprendre une science ou me délivrer l'avis que j'ai sollicité à propos d'une affaire, Il a pris l'habitude de m'arracher à moi-même, ma forme extérieure restant la même, puis de me lancer ce qu'Il veut, en faisant allusion à un noble verset du Coran. Ensuite il me rend à moi-même; alors, je m'en retourne avec le verset, l'oeil rafraîchi et les mains pleines; ensuite il m'inspire ce qu'il veut grâce au verset que je reçois sans écriture ni son et en dehors de l'espace. J'ai déjà reçu –à Dieu en revient le bienfait–

³⁴ LOGE HENRI IV. Op. cit., p. 41-42.

environ la moitié du Coran de cette façon et j'espère de la générosité de Dieu que je ne mourrai pas avant d'avoir mémorisé (ainsi) tout le Coran»³⁵.

Aquesta vivència espiritual personalitzada esdevindrà, per a Abd el-Kader, una guia per preservar l'ordre de Déu de manera que li serveixi d'interpretació de tots els moments de la seva vida. Així, ni la lluita contra els francesos ni l'exili posterior suscitaran en ell cap mena d'odi envers els europeus perquè ha assumit el missatge profètic del perdó de les ofenses.

Molts episodis de la vida de l'emir testimonien aquesta actitud de comprensió envers els altres com a conseqüència d'una confiança incondicional en el Déu únic. Així, per exemple, quan es nega a interpretar l'expressió *adh-dhâlline* (els extraviats) de la *Fâtiha* de l'Alcorà com a referida al cristianisme que s'hauria allunyat del camí recte de Déu, i prefereix aplicar-la a tots aquells que no segueixen la guia que Déu proporciona. Quelcom semblant passa quan en la *Halte* 372 Abd el-Kader explica que alguns companys li critiquen que s'adrexi als cristians dient-los «*Es-Salâm'alaykoun*» perquè interpreten que es tracta d'una salutació que hauria de ser emprada exclusivament entre musulmans³⁶.

En la *Halte* 1 l'emir apunta a la conducta de Muhàmmad envers la gent com l'exemple que ha de seguir-se: «*Vraiment vous avez dans l'Envoyé de Dieu un bel exemple. Cela concerne son comportement à l'égard des gens, son amour pour eux, sa volonté de bien à leur rencontre, au point que Son Seigneur lui a dit: 'peut être te consumes-tu de chagrin parce qu'ils ne sont pas des croyants' (Alcorà 26,3); il s'agit aussi de sa patience avec eux du fait qu'il voyait en eux le visage du Réel (de Dieu). Ils l'ont injustement traité et il a pardonné. Ils l'ont privé et il a donné. Ils l'ont ignoré et il a supporté. Ils ont rompu avec lui et il a renoué. Il a dit: 'Ô Dieu pardonne à mon peuple, car ils ne savent pas'. Il a repoussé le mal par le bien pour adopter les mœurs divines et mettre en oeuvre les noms de la miséricorde*»³⁷.

³⁵ Per a totes les referències d'aquesta obra seguim la traducció que n'ha fet Michel Lagarde a ABD AL-QADIR AL-DJAZA'IRI. (2000). *Kitâb al-Mawaqif – Le Livre des Haltes*. Leiden: Brill, p. 23. També pot consultar-se la traducció de CHODEKIEWICZ, M. (2000). *Livre des haltes*. Paris: Seuil, i la de KURSHID, A. (1996). *Abd el-Kader, Le Livre des Haltes*. Tunis: Alid Editions.

³⁶ ABD AL-QADIR AL-DJAZA'IRI. (2000). *Kitâb al-Mawaqif – Le Livre des Haltes*. Op. cit., p. 387.

³⁷ ABD AL-QADIR AL-DJAZA'IRI. (2000). *Kitâb al-Mawaqif – Le Livre des Haltes*. Op.cit., p. 27-28.

D'aquesta manera, el descobriment de la transcendència de Déu porta Abd el-Kader a lliurar-se a Ell sense reserva, seguint el precepte alcorànic segons el qual Déu és el guia (Alcorà 73, 9) i el mestre (Alcorà 9,51). L'emir ho formularà dient que no hi ha cap acte del qual, en realitat, l'autor no en sigui Déu (Halte 334).

Un cop es dona aquest pas, s'obre un horitzó completament nou que resulta determinant per a la convivència. En aquest sentit hi ha una analogia entre el missatge alcorànic i la vivència d'Abd el-Kader. Tots els profetes citats a l'Alcorà han de fer front al mateix repte: aprendre el deure d'acollir aquells que perceben com a estranys perquè hi ha en la diversitat una misericòrdia que prové de Déu. L'hospitalitat està per damunt de les classificacions que creen distància entre nosaltres i els altres. L'obertura no necessita discursos ni explicacions perquè es basa en la creença que tots som fills de Déu. Abd el-Kader s'oposa al rebuig envers els estrangers i propugna una acollida incondicional. Gens d'exclusivismes ni de sectarismes, sinó una cordialitat oberta a tothom.

Podríem citar molts exemples que van en aquesta direcció. El 1841, el bisbe d'Alger, Antoine-Adolphe Dupuch, intercedeix davant Abd el-Kader en favor dels presoners francesos. La resposta de l'emir és un exemple de l'exigència de donar un testimoniatge de coherència, i agrairà al bisbe l'atenció que ha tingut envers els presoners musulmans en mans de l'exèrcit francès. L'abat Suchet, comissionat del bisbe d'Alger, explica en la seva autobiografia que la seva trobada amb Abd el-Kader no es va limitar a parlar de l'alliberament dels presoners dels dos bàndols, sinó que va derivar cap a un intercanvi interreligiós per explicar que un creient es troba sempre en procés de conversió:

135

- «L'Émir: Vous n'avez qu'un seul Dieu comme les musulmans.
Suchet: Nous n'avons qu'un seul Dieu en trois personnes.
Là je lui donnai, dit Suchet, à qui nous devons le récit de l'entretien,
quelques explications sur le mystère de la sainte Trinité.
– Mais par qui le monde a-t-il été créé?
– Par le Verbe de Dieu.
– Ce Verbe de Dieu, est-ce sa parole?
– Oui, c'est sa parole incarnée par amour pour les hommes.
– Est-ce que Jésus-Christ est mort?
– Oui, il est véritablement mort.
– Mais non, reprit-il vivement, Jésus-Christ n'est pas mort.
– Et où est-il maintenant?
– Il est maintenant au ciel, à la droite de Dieu son Père.
– Il reprit alors: Et Jésus-Christ reviendra-t-il sur la terre?»*

– *Oui, il reviendra à la fin du monde pour juger tous les hommes et pour donner son paradis aux bons et précipiter les méchants dans l'enfer.*

– *Où est le paradis?*

– *Là où est Dieu; c'est-à-dire qu'il est partout où Dieu se manifeste, tel qu'il est et sans voile, à ses élus.*

Il demeura un instant pensif puis il continue:

– *Quel est le ministère des prêtres catholiques?*

– *Tu as pu le savoir, surtout depuis qu'il y a un évêque à Alger; c'est de continuer sur la terre le ministère, la mission de Jésus-Christ, de faire du bien à tous les hommes, que nous regardons comme nos frères, quelle que soit leur religion.*

– *Mais puisque ta religion est si belle, si bienfaisante, pourquoi les Français ne l'observent-ils pas? S'ils la suivaient, ils seraient meilleurs.*

– *Tu vas me répondre toi-même à cette question: ta religion, tu la crois bonne aussi; eh! pourquoi tous les musulmans ne l'observent-ils pas?*

Il leva les mains et les yeux au ciel, et, après un instant de silence, il me demanda à continuer ses questions sur notre sainte religion»³⁸.

Quan Abd el-Kader es rendeixi el 1847 a l'exèrcit francès i estigui a punt de començar el seu llarg exili, comptarà en tot moment amb el suport de l'abat Suchet, que, com a prova d'amistat, li demanarà a l'emir que li regali el seu turbant. L'emir acceptarà dient-li que desitja que aquell turbant que ha aollit les seves idees ara susciti al cor de Suchet dolços sentiments d'amistat.

El bisbe Dupuch es retrobarà amb Abd el-Kader a Pau i l'acompanyarà vers el destí final de l'exili a Amboise. Allà, un grup de monges pertanyents a les Dominiques de la Presentació de Tours s'encarregaran d'atendre l'emir i la seva comitiva durant l'exili. Abd el-Kader escriurà una carta a monsenyor Dupuch agraint-li aquesta atenció envers ell i la seva família. Els poemes d'agraïment que Abd el-Kader compondrà per a aquestes monges quan abandoni França per continuar l'exili a Síria han quedat com un exemple magnífic del bon tracte entre creients pertanyents a tradicions espirituals distintes. Com és sabut, abans d'abandonar França, Abd el-Kader farà donació d'uns diners amb l'ordre que es reparteixin entre els pobres de la regió.

³⁸ Abbé SUCHET. (1840). *Lettres édifiantes et curieuses sur l'Algérie*. Tours: Mame et Cie, p. 405-406.

Tanmateix, potser el fet més conegut sigui la intervenció d'Abd el-Kader, el 1860, protegint els cristians sirians que van veure perillar les seves vides durant les revoltes de Damasc. L'abat Suchet li enviarà, el 10 d'agost de 1860, una carta agraïnt-li les gestions en favor dels cristians perseguits. La resposta de l'emir és una declaració de principis que exemplifica clarament les seves conviccions:

«Ce que nous avons fait de bien avec les chrétiens, nous devons de le faire, par fidélité, à la foi musulmane et pour respecter les droits de l'humanité. Car toutes les créatures sont la famille de Dieu et les plus aimés de Dieu sont ceux qui sont les plus utiles à sa famille.

Toutes les religions apportées par les prophètes depuis Adam jusqu'à Mohammed reposent sur deux principes: l'exaltation du Dieu Très Haut et la compassion pour ses créatures. En dehors de ces deux principes, il n'y a que des ramifications sur lesquelles les divergences sont sans importance.

Et la loi de Mohammed est, parmi toutes les doctrines, celle qui montre le plus d'attachement et donne le plus d'importance au respect de la compassion et de la miséricorde, et à tout ce qui assure la cohésion sociale et nous préserve de la dissension»³⁹.

137

Aquesta és la convicció del creient sincer que ha aprofundit la seva experiència espiritual. Déu està més enllà de tot allò que cada religió afirma d'Ell: *«Notre Dieu et le Dieu de toutes les communautés opposées à la nôtre sont véritablement un Dieu Unique Il s'est manifesté aux Mohammadiens au-delà de toute forme Aux chrétiens il s'est manifesté dans la personne du Christ et des moines Aux mazdéens sous la forme du feu, aux dualistes dans la lumière et les ténèbres. Il s'est manifesté à tout adorateur d'une chose quelconque sous la forme de cette chose: car nul adorateur d'une chose finie ne l'adore pour elle-même. Ce qu'il adore c'est l'épiphanie en cette forme, du Dieu vrai Cette épiphanie représentant pour chaque forme l'aspect divin qui lui est propre (...) Si ce que tu penses et crois est ce que disent les gens de la Sunna, sache qu'Il est cela – et autre que cela. Si tu penses et crois qu'Il est ce que professent et croient toutes les écoles de l'islam – Il est cela et Il est autre que cela! Si tu penses qu'Il est ce que croient les diverses communautés –musulmans, chrétiens, juifs, mazdéens, polythéistes et autres– Il est cela et Il est autre que cela! Aucu-*

³⁹ Lettre de l'Emir Abd el-Kader à l'Abée Suchet (1998). *Itinéraire*, n. 2, p. 21.

ne de ses créatures ne l'adore sous tous ses aspects; nul ne l'ignore sous tous ses aspects»⁴⁰.

En els temps que ens ha tocat de viure, l'exemple d'Abd el-Kader segueix viu: no hi ha comunicació sense el reconeixement de l'alteritat, sense l'esforç de comprensió de l'altre, sense la tasca de posar-se en el seu lloc. No es tracta simplement d'un esforç cognitiu, sinó bàsicament d'un treball afectiu. I, com que l'empatia reconeix les especificitats pròpies de cada cultura, allò que està en joc és el reconeixement de la igualtat radical de tots els éssers humans⁴¹.

Descobrirem Déu en les trobades que Ell suscita. I serà a través del compromís amb el diàleg que se'ns revelarà la profunditat espiritual que possibilita la convivència. Llavors enllaçarem la pau interior amb la pacificació social. La pau interior prové del lliurament confiat que ajuda a discernir la presència divina entre els plecs de les diferències entre les persones. Serà l'actitud dialogant el que revitalitzarà l'esperança en allò universal compartit per tots els éssers humans, però que cadascú formula d'acord amb la seva cultura i la memòria de la seva tradició espiritual pròpia.

Abd el-Kader ens ensenya que la tasca d'un creient té la intenció d'insuflar vida a la humanitat. Allò determinant és el testimoniatge compartit de la passió per la humanitat. I és que, lliurant-se incondicionalment a Déu, hom s'apropa encara més als altres; vivint honestament oberts a Déu, afavorirem la convivència entre nosaltres; acceptant l'alteritat de Déu, reconeixem també l'alteritat d'aquells amb qui convivim. Llavors, «*la paraula que escoltaran de part del Déu curull de bondat serà Pau*» (Alcorà 36, 58).

⁴⁰ CHODKIEWICZ, M. (1982). *Emir Abdelkader, Ecrits spirituels*. Paris: Seuil, p. 132-133.

⁴¹ TEISSIER, H. (1975). «L'entourage de l'Emir Abdelkader et le dialogue islamo-chrétien». *Islamochristiana*, 1, p. 41-69.